

Sự Thật Che Giấu

Cụm từ chữ Phạn *samvrti satya*, dùng trong Phật pháp để diễn tả thực tại, thường được dịch là "sự thật tương đối" hay "sự thật theo quy ước", *conventional truth*. Nhưng theo tôi thì những cách dịch ấy vẫn không hoàn toàn nói hết được ý nghĩa của cụm từ ấy. Sự thật nông cạn, sự thật dối lừa, hay sự thật khó hiểu thì có lẽ chính xác hơn. *Samvrti* có nghĩa là giấu kín, che khuất lại. *Satya* có nghĩa là sự thật. Hai chữ ấy hợp lại có nghĩa như là "sự thật che giấu." Thường khi ta nói đến sự thật, nó có liên quan đến sự phơi bày, cời mở ra, và sự giả dối thì hay liên kết với sự giấu kín, che đậy lại. Như vậy ta phải hiểu một sự thật mà lại đi che giấu này như thế nào?

Thật ra, *samvrti satya* là một sự thật vừa phơi bày mà cũng vừa che giấu. Nó phơi bày cái nguyên nhân (causes) của sự vật, trong khi che giấu đi cái tự tánh (nature) của chúng. Phơi bày nguyên nhân có nghĩa là nó cho ta thấy những yếu tố và điều kiện nào đã tụ hội lại để làm hiển lộ nên hình tướng ấy. Nước sôi và bốc hơi trong những điều kiện nào của nhiệt độ và sức ép, và nước đông đặc lại trong những điều kiện nào. Mùa màng sẽ mọc tốt tươi khi những hạt giống có độ ẩm nào, được phân bón gì, và ánh nắng ra sao. Nếu mỗi khi băng qua đường, chúng ta dừng lại và nhìn cả hai bên, ta sẽ dễ đi qua được đến bên kia an toàn. Khi hiểu được nguyên nhân của vấn đề, chúng ta có thể thay đổi được tương trạng, và đoán được tương lai của chúng sẽ biểu hiện ra như thế nào. *Samvrti satya*, sự thật theo quy ước, rất là hữu dụng trong cuộc sống.

Trong thế kỷ vừa qua, khoa học và kỹ thuật đã khám phá và đạt được một sự hiểu biết rất lớn về các nguyên nhân của mọi hiện tượng. Sự hiểu biết này đã mang lại cho chúng ta quyền năng sáng chế ra mọi hình tướng mới, từ thuốc an thần cho đến bom nguyên tử. Nhưng những tiến bộ ghê gớm đó đôi khi lại khiến ta quên đi cái giới hạn của *samvrti satya*, sự hiểu biết tri thức của mình.

Đạo Phật cũng dạy về nguyên nhân và kết quả. Ví dụ như khổ đau có mặt vì thái độ chỉ biết lo nghĩ đến mình, và hạnh phúc bắt nguồn từ việc quan tâm đến sự an vui của kẻ khác. Nhưng mục tiêu của đạo Phật là nhắm đến sự giải thoát ra khỏi một cuộc sống còn bị điều kiện, chứ không phải chỉ là một sự đổi mới, chuyển hóa tạm thời. Và điều trớ trêu là sự giải thoát ấy phải được bắt nguồn từ sự phơi bày ra tự tánh của sự vật, đang bị che đậy bởi những hiểu biết tri thức, sự thật tương đối. Tự tánh của sự vật thường được diễn tả như là *không*, *vô ngã*, *chân như*, và được gọi là "chân đế", tức sự thật tuyệt đối. Tiếng Phạn gọi đó là *paramartha satya*. Chữ *paramartha* bao gồm nhiều ý nghĩa lớn rộng mà ta cần phải hiểu cho sâu sắc. Nhưng điểm chánh mà ta muốn nói ở đây là chân lý tuyệt đối diễn tả một thực tại chân thật, một thực tại hiển lộ, không bị che đậy.

Ngược lại, samvrti satya che giấu thực tại bởi vì nó thuộc về ý niệm. Ý niệm có thể diễn tả đúng hoặc sai về mối liên hệ giữa nhân và quả, nhưng cả hai ý niệm ấy, đúng và sai, đều che khuất thực tại. Ý niệm bao giờ cũng sai lầm về những gì nó nhận diện, bởi vì đối tượng của ý niệm không có thật.

Ví dụ, ta hãy nghĩ đến mối tương quan giữa tấm bản đồ và một cuộc hành trình. Nhìn vào tấm bản đồ ta biết được mình cần phải đi về hướng nào, đi bao xa, khi nào đổi hướng, và nên tiếp tục như thế nào. Nhưng khi ta thật sự lên đường, ta sẽ không thấy những đối tượng giống như trên tấm bản đồ đã trình bày, vì thực tại không bao giờ hiện hữu giống y như chúng được miêu tả. Chúng ta sẽ gặp những con đường, những chiếc cầu, những đại lộ mà trong tấm bản đồ ghi chép, nhưng thực tại của chúng hoàn toàn khác với những biểu tượng in trong bản đồ.

Một tỷ dụ khác được diễn tả trong kinh luận là một hình ảnh về sự liên hệ giữa hạt giống và thân cây. Đứng trước một cây lớn đã trưởng thành, ta có một ý niệm về hạt giống của nó, nhưng ta không thật sự nhìn thấy được hạt giống ấy. Hạt giống ấy chỉ là một cái tưởng của ta thôi. Và ngược lại cũng thế, khi ta nhìn một hạt giống, ta có thể thấy trong đó một cây lớn trưởng thành, nhưng đó cũng là một cái tưởng. Chúng ta không nhận ra được tự tánh của hạt giống khi nó biểu hiện, hoặc là thân cây

khi nó biểu hiện, vì chúng bị che khuất bởi ý niệm của ta về nguyên nhân, lịch sử, ý nghĩa, cũng như những dự đoán của ta về tương lai. Chúng ta không nhìn được sự vật như chúng thật sự là, nhưng chỉ thấy những ý niệm, tức những *phóng tưởng* của ta về chúng mà thôi. Và sự thật tuyệt đối, paramartha satya, thì không bị kẹt trong bất cứ một ý niệm nào.

Trong khi các tướng trạng của sắc, thanh, hương, vị, xúc, pháp tự chúng là những cảm thọ trung hoà, nhưng những ý niệm của ta đã thúc đẩy và biến chúng thành những phản ứng. Tất cả những cảm xúc dính mắc và ghét bỏ, nắm bắt và xua đuổi, hy vọng và sợ hãi... đều là những phản ứng dựa trên các phóng tưởng của ta. Và khi ta nhận diện được tự tánh của chúng, ta sẽ có khả năng giải thoát ra mọi phiền não (*kleshas*) và nghiệp quả (*karma*) của mình. Điểm chủ yếu là khi ta càng bám chặt vào *sự thật che giấu* bao nhiêu, thì *sự thật chân chánh* sẽ lại càng trở nên xa vời bấy nhiêu.

Nhưng dù vậy, chúng ta cũng sẽ không bao giờ có thể nào bỏ đi những hiểu biết tri thức và ý niệm của mình. Vì đó cũng lại chỉ là một ý niệm khác mà thôi. Không có sự hiểu biết tri thức, ta cũng sẽ khó mà thấy và biết được phương cách tu học. Thay vì vậy,

ta có thể sử dụng những pháp môn tri thức để giúp ta đạt đến những gì vượt thoát ra ngoài mọi tri thức. Nó cũng giống như một tấm bản đồ hướng dẫn ta tiến bước trên một hành trình. Như ngài Long Thọ có viết trong *Trung Quán Luận*,

*Nhược bất y tục đế
Bất đắc đế nhất nghĩa
Bất đắc đế nhất nghĩa
Tắc bất đắc niết bàn*

*Nếu không nhờ sự thật tương đối,
thì không đạt sự thật tuyệt đối
nếu không đạt sự thật tuyệt đối
thì chẳng được niết bàn.*

Tôi thấy có một cách dịch khác hay hơn của chữ *samvrti satya*, nó có thể giúp ta tránh được sự mâu thuẫn giữa vấn đề che đậy và phơi bày. Ta có thể dịch là "*thế tục đế*", tức sự thật bề ngoài của cuộc đời, nó có nghĩa là sự thật ấy hoàn toàn dựa trên kinh nghiệm của ta. Sự thật ấy có tính cách tương đối, dựa trên kinh nghiệm của một người bình thường. Nó hoàn toàn khác với "*chân đế*", một sự thật chân chánh, tuyệt đối của những người đã giác ngộ, kinh nghiệm được tự tánh chân như của hiện hữu.

Samvrti Satya
Andy Karr

Nguyễn Duy Nhiên phỏng dịch
<http://duynhien.multiply.com/>